SAMARBEJDE MELLEM SAMFUNDSVIDENSKABERNE

HENNING FRIIS

I. *Indledning*

Problemet om kontakten mellem de forskellige videnskabsområder har længe været aktuelt, både udfra almene kulturelle synspunkter og af hensyn til den videnskabelige udvikling.

C. P. Snows bekendte essay om *The Two Cultures* rejste for få år siden en livlig diskussion herom, idet Snow hævdede, at man i de vestlige samfund havde tabt enhver form for fælles intellektuel kultur på grund af manglende kontakt mellem naturvidenskabsmænd og humanister.

I et tillæg til den nye udgave af *The Two Cultures*[1]) indrømmer Snow, at han helt har overset, at der er ved at udvikle sig en tredie kultur, nemlig de hurtigt voksende empiriske samfundsvidenskaber. Herunder indbefatter man oftest nationaløkonomi, sociologi, socialantropologi (etnografi), socialpsykologi, socialpsykiatri, statskundskab, jura, økonomisk geografi, samtidshistorie og socialmedicin.

Snow regner med, at samfundsvidenskaberne »just to do their job« må være på talefod med naturvidenskaberne samtidig med, at de indholdsmæssigt må have kontakt med de humanistiske videnskaber. Dette er rigtigt for så vidt som samfundsvidenskaberne idag i stigende grad anvender matematisk-statistiske metoder, og samtidig er interesserede i de indblik i menneskenes levevilkår og adfærd, som man kan få gennem litterære kilder. Samfundsvidenskaberne kan derfor blive brobyggere mellem de klassiske »to kulturer«.

Men samtidig må man ikke være blind for, at de relativt unge samfundsvidenskaber netop nu selv står i en fase af deres udvikling, hvor de enkelte discipliner i stigende grad er blevet afgrænset overfor hinanden, og hvor et fælles teoretisk grundlag ikke eksisterer. Vi er kommet meget langt bort fra det 19. århundredes altomfattende samfundsteorier; kravet om, at teorierne skal kunne udsættes for empirisk afprøvning har gjort vi-

[1]) C. P. Snow, *The Two Cultures and A Second Look*, Cambridge 1964.

denskabsmændene forsigtige med at fremlægge generelle teorier – måske for forsigtige. Den klassiske »universalist«, orienteret indenfor mange samfundsvidenskabelige områder, er ikke helt uddød, men han er en sjælden fugl i den voksende skare af specialister. De enkelte discipliner og specialer indenfor disse udgør afgrænsede territorier, som forskeren føler sig knyttet til som bonden til sin jord.

Hvad er så årsagen til modstanden mod at overskride faggrænserne? Den amerikanske naturvidenskabsmand professor R. W. Gerard, som har arbejdet med dette problem, siger:

»In content, in methodology, in objectives, the research done to-day cuts across disciplinary lines. Yet the departments stand as the strongest unit structure in a university and often block any restructuring of teaching or research or, particularly, organization; interdisciplinary ventures have generally been checked by them. I suggest that the reason for the great and enduring strength of the university department is its congruence with the existing professional structure throughout the country and the world. A professor of anthropology or of zoology is not only a professor in his particular university, he is a member or officer of his national society and a contributor to or editor of his specialty journal, and he usually prizes his status with his professional colleagues more than his status with his institutional ones. Only as the newer groupings establish themselves on the national scene, with their own worthy and respected organs, will there be an effective regrouping of the power structure within the universities – and by that time, of course, the regrouping will itself be outmoded and an even newer one be clamoring for existence«[2]).

Gerard mener, at kløfterne mellem de forskellige fag må tilskrives, at hver professor gør sig til ét med sin særlige faglige gruppe. Denne iagttagelse forekommer korrekt i almindelighed, men i nogle tilfælde er videnskabsmandens gruppeidentifikation snarere en særlig teoretisk eller metodologisk problemstilling; dette kan gøre hans gruppeidentifikation endnu snævrere, men det kan også åbne muligheder for videnskabelig kontakt med kolleger inden for helt andre discipliner og videnskabsgrene.

En anden årsag til opretholdelsen af de gamle faggrænser er unge forskeres frygt for, at videnskabelige studier ikke vil blive godtaget af noget fakultet. Yderligere er videnskabelige undersøgelser, som er gennemført inden for en snævert samarbejdende forskergruppe endnu ikke alment accepteret som meriterende ved en doktordisputats eller en universitetskarriere. De unge inden for samfundsvidenskaberne vil derfor oftest foretrække at samle deres kræfter om forskning inden for deres egen disciplins grænser.

[2]) R. W. Gerard, *Problems in the Institutionalization of Higher Education,* Behavioral Science, vol. 2, 1957, s. 143.

En vigtig grund til det manglende samarbejde mellem disciplinerne er det tidspres, som hviler på videnskabsmanden. Han føler, at han har mere end nok at gøre med at følge med inden for sin egen disciplin, samtidigt med at han skal forske, undervise og administrere. At holde sig i kontakt med andre discipliner og deres løbende udvikling er for meget, navnlig når han aldrig er blevet tilstrækkeligt indført i deres metoder og besynderlige terminologi. De fleste videnskabsmænd har nok den indstilling, at der stadig er så meget at gøre inden for »ens eget fag«, at det er af tvivlsom værdi at forsøge at overskride fagets grænser inden for sin egen forskning for slet ikke at tale om deltagelse i tværvidenskabeligt forskningssamarbejde, der anses for både kompliceret og tidskrævende.

Ser vi på disciplinernes afgrænsning, finder vi, at nogle beskæftiger sig med særlige dele af samfundslivet, som økonomi, politik og retsvidenskab. Andre behandler alle dele af samfundet, men ud fra særlige synsvinkler. Dette gælder sociologien, hvis centrale område er studiet af grupper, institutioner og samlede samfundsstrukturer. Faktisk beskæftiger sociologer sig imidlertid med mange andre aspekter af det menneskelige samfund, og den begrebsmæssige afgrænsning mellem sociologi, socialpsykologi og socialantropologi er i dag så ubestemt, at opdelingen i de 3 discipliner hovedsagelig er institutionelt begrundet. Det nye fagområde »kultursociologi« ved Københavns universitet har draget konsekvensen heraf, idet man i undervisningen inddrager de væsentlige elementer fra de tre discipliner. Hovedforskellen mellem socialantropologien (etnografien) og sociologien er, at socialantropologien traditionelt har koncentreret sig om primitive kulturers struktur, mens sociologerne først og fremmest har studeret vestlige samfund.

De grundlæggende videnskabsteoretiske og metodologiske problemer er principielt de samme indenfor alle videnskaber, som beskæftiger sig med menneskelige samfund og ændringer i disse. Imidlertid har de forskellige discipliner udviklet metodologisk ekspertise på forskellige områder. Som eksempler kan nævnes, at økonomerne er nået videst i abstrakt modelbygning; sociologerne har i særlig grad beskæftiget sig med videnskabsteoretiske problemer og fremskaffelse af survey data; mens socialantropologerne særlig har interesseret sig for studiet af samlede kulturer og anvendelsen af direkte iagttagelse af disse.

Specialiseringen har utvivlsomt gjort sin nytte ved, at forskningen inden for hver af de videnskabelige discipliner har fået klarere sigte, men samtidig har specialiseringen skabt visse barrierer for den videnskabelige udvikling.

Robert K. Merton[3]) mener, at hovedfaren er, at væsentlige problem-

[3]) *The Behavioral Sciences Today* (ed. Bernard Berelson), New York 1963, s. 252.

kredse falder mellem disciplinernes stole. Han nævner som eksempel, at »there is now comparatively little research designed to investigate the processes of social change. American sociologists, insufficiently tutored in historical knowledge and method, have given slight attention to the study of long-term change in social structure, and American historians, unequipped with a knowledge of the substance and procedures of sociological inquiry, often continue with their largely descriptive rather than analytical historiography«.

Specialiseringen har også den uheldige virkning, at den enkelte forsker, når han foretager studier inden for »sit« område af samfundet, eller betragter et samfundsfænomen fra en speciel teoretisk synsvinkel, ikke sjældent undlader at tage hensyn til relevante forklaringsvariable, som andre discipliner har specialiseret sig i. Manglende kendskab til andre videnskabsgrenes udvikling kan i øvrigt også medføre, at forskeren anvender forældede resultater fra andre discipliner i sin analyse.

Hvad den engelske nationaløkonom Alfred Marshall skrev for 75 år siden i Principles of Economics har gyldighed den dag i dag: »It is the duty of those who are giving their chief work to a limited field, to keep up close and constant correspondance with those who are engaged in neighbouring fields. Specialists who never look beyond their own domain are apt to see things out of true proportion; much of the knowledge they get together is of comparatively little use; they work away at the details of old problems which have lost most of their significance and have been supplanted by new questions rising out of new points of view; and they fail to gain that large illumination which the progress of every science throws by comparison and analogy of those around it«[4]).

Eksempler på nytten af sådanne gensidige konfrontationer af teorier og metoder inden for samfundsvidenskaberne er samlet i bogen *Common Frontiers of the Social Sciences*[5]), hvor historikere, økonomer og sociologer præsenterer studier inden for fælles- og grænseområder, og anvender det ene fags metoder på det andets problemer. De demonstrerer her, dels hvorledes man på forskellig måde kan belyse et videnskabeligt problem, dels hvorledes nabo-discipliner kan hjælpe hinanden.

Der eksisterer ikke idag en altomfattende samfundsvidenskabelig teoribygning, som er empirisk verificeret. Dette vil ikke sige, at der ikke arbejdes hermed. Det er således tydeligt, at der sker en gradvis tilnærmelse mellem visse grundlæggende teorier inden for socialpsykologien, socialantropologien og sociologien, men selv her drejer det sig mere om systematiserede begrebsdannelser og fælles ideer end verificerede teorier.

Et eksempel på et forsøg i denne retning findes i bogen *For a Science*

[4]) Alfred Marshall, *Principles of Economics,* Eight ed., London 1927, s. 770–771.
[5]) Mirra Komarovsky (ed.), *Common Frontiers of the Social Sciences,* Glencoe, 1957.

of Social Man[6]), hvor seks sociologer, psykologer og antropologer sammenligner deres egne områder med de andres. Redaktøren af bogen, John Gillin, angiver målet for dette arbejde således:

»One obvious way to begin, in the light of present knowledge, has seemed to be to subject the theoretical developments of the »core« human sciences to scrutiny with two objects primarily in mind: (a) to uncover those theoretical elements which, in fact, antropology, sociology, and psychology hold in common, although such »common denominators« may at times be obscured by cloudiness of verbiage or, even by the actual unawareness of their proponents of common foci or goals among the several disciplines; (b) to search out those theoretically unformulated convergences of findings and of interest which have so far emerged in the three disciplines, and which, once they are better understood across disciplinary lines, might lend themselves to theoretical formulation (and further investigation) as part of a common scientific understanding of social man«.

Mirra Komarovsky's foran nævnte samleværk peger endvidere på en række muligheder for et snævrere samarbejde mellem økonomien og de andre samfundsvidenskaber. Nationaløkonomen Kenneth E. Boulding mener endda, at det er muligt, at »the next period will be one in which economics will grow towards many other disciplines, and in which the most exiting areas will be those which lie somewhere between the regularly established disciplines . . . There are signs, for instance, of what is perhaps a new discipline of economic sociology, which will generalize the economist's abstraction of exchange to the more universal notion of a »transaction«, and will study economic organizations and their interaction in a less abstract way and with more variables than has been done in economics proper. The field of industrial relations pioneered this sort of thing. There are indications now of a genuine integration of economics and politics, in the study of the political aspects of decision-making processes in »economic« organizations such as firms, and in the study of rational decision-making in political organizations like governments. Much needs to be done to bring economics and anthropology together; this, however, is being forced on both by the development of the specialized study of economic development and cultural change«[7]).

Inden for spillerummet mellem de høje ambitioner om et fælles

[6]) John Gillin (ed.), *For a Science of Social Man,* New York, 1959, s. 11. Berelson og Steiner har iøvrigt lige udgivet en Inventory of Scientific Findings, fælles for socialpsykologi, socialantropologi og sociologi: *Human Behavior,* New York 1964.

[7]) Kenneth E. Boulding & Lynn White Jr. (ed.) *Frontiers of Knowledge in the Study of Man,* New York, 1956, s. 147–148. Se også Hans Albert, *Nationalökonomie als Soziologie,* Kyklos, 1960, s. 1–42, og Paul Lazarsfeld, *Reflections on Business,* Am. Journal of Sociology, July 1959, s. 1–31.

samfundsvidenskabeligt teoretisk grundlag og det beskedne ønske om at gøre de enkelte forskere bekendt med nabodisciplinerne ligger der en række praktiske samarbejdsformer.

Først og fremmest har den videnskabelige specialisering ikke blot fundet sted inden for selve disciplinerne, men i stort omfang ved nye kombinationer af grundfagene til belysning af specielle emner. En type af nye fagkombinationer er sket omkring *problemområder* såsom demografi, studier af geografiske områder (Area Studies), byplanstudier, arbejdsmarkedstudier, kriminologi, økonomisk udvikling, konfliktforskning, politisk adfærd, linguistisk adfærd, familieadfærd og gerontologi. En del af den problemrettede forskning er tæt forbundet med dens praktiske *anvendelse*. I almindelighed vil anvendt samfundsforskning tendere mod tværvidenskabeligt samarbejde. En forskning, som skal danne grundlag for praktisk handlen, er tvunget til at tage hensyn til alle relevante variabler og må derfor trække på alle de discipliner, som har særligt kendskab til disse variabler.

En anden nykombination af discipliner er sket omkring særlige forskningsmetoder. Eksemplerne er vel ikke så talrige, men man kan nævne tværvidenskabelige grupper om psykoanalytiske metoder, interviewundersøgelsesteknik, sociometri og om anvendelsen af matematik i samfundsvidenskaberne.

Disse nye kombinationer af discipliner omkring specielle problemer og metoder har samlet mange fagfolk med forskellig baggrund til frugtbart samarbejde. Dette formindsker dog ikke behovet for at skabe et fælles teoretisk grundlag, men har tvætimod øget behovet herfor.

II. *Former for tværvidenskabeligt samarbejde*

I det følgende gives en oversigt over typer af formaliseret samarbejde mellem samfundsvidenskaberne fra det nationale plan via universitetsplanet til de forskellige typer af forskningsinstitutioner. Særlige spørgsmål vedrørende tværvidenskabelige forskningsinstitutters opbygning behandles i det følgende afsnit. Uddannelse til tværvidenskabeligt samarbejde drøftes i afsnit IV.

NATIONALE SAMFUNDSVIDENSKABELIGE FORSKNINGSRÅD

Landsomfattende forskningsråd er blevet oprettet i en del lande[8]). Nogle af dem har som hovedopgave at fordele offentlige pengemidler til

[8]) En oversigt over samfundsvidenskabelige forskningsråd ved midten af 1950-erne er givet i *Research Councils in the Social Sciences*, UNESCO Reports and Papers in the Social Sciences, no. 3, 1955 og no. 6, 1957. En ny oversigt er under udarbejdelse.

samfundsforskningen. Andre forener dette formål med et bredere initiativ med hensyn til fremme af samfundsvidenskabelig forskning og uddannelse. I nogle lande varetages fordeling af økonomisk støtte til videnskabsmænd af et organ, svarende til den danske videnskabsfond, mens forskningsrådet tager sig af de mere generelle videnskabspolitiske opgaver. I Sovjetunionen, folkedemokratierne og Holland virker underafdelinger af videnskabsakademierne som samfundsvidenskabelige forskningsråd.

Opbygningen af topplanet er mest udviklet i USA, Sovjetunionen, Polen og Frankrig. I Sovjetunionen og folkedemokratierne har videnskabsakademierne lagt hovedvægten på etablering af en række fagligt afgrænsede forskningsinstitutter, mens det amerikanske Social Science Research Council derimod har etableret et stort antal tværvidenskabelige komiteer, som undersøger bestemte samfundsvidenskabelige områder og metoder for at kunne pege på vigtige felter for den fremtidige forskning og uddannelse. Tværvidenskabelige udvalg kendes også i folkedemokratierne. I Polen har Videnskabernes Akademi således nedsat en tværvidenskabelig komité om forskning vedrørende industrialiseringens virkninger, herunder de sociale og økonomiske forandringer i landbrugsområderne samt urbaniseringen. Komiteen har til opgave at tage initiativ til og vejlede en koordineret forskning på disse områder, mens selve forskningen er overdraget til en række institutter.

De enkelte landes særlige forhold bevirker, at forskningsrådene får en forskellig struktur, og at deres aktivitet er af ret forskellig art. Erfaringerne fra de tekniske og naturvidenskabelige forskningsråd, som er blevet oprettet i de sidste årtier i mange lande, lader imidlertid formode, at tilsvarende forskningsråd for samfundsvidenskaberne vil kunne spille en vigtig rolle for udbygningen af disses forskningsresourcer, hvad enten det drejer sig om etablering af efteruddannelser for forskere, fremskaffelse af apparater eller organisering af praktisk samarbejde mellem forskningsinstitutionerne. Endvidere vil et forskningsråd kunne rette søgelyset mod vigtige, men forsømte forskningsområder og opmuntre de enkelte forskere og institutter til at tage opgaverne op. Ikke mindst vil et forskningsråd over for de bevilgende myndigheder kunne pege på de områder, hvor samfundsvidenskaberne i særlig grad behøver støtte for at udvikle sig, hver for sig og i samarbejde.

SAMARBEJDE PÅ UNIVERSITETSPLANET

Som nævnt i indledningen er stivheden i universiteternes opbygning en af hindringerne for det tværvidenskabelige samarbejde. Navnlig i USA har man på forskellig måde bestræbt sig på at nedbryde skrankerne. Et forsøg herpå er fx. Harvard's Department of Social Relations, hvor psyko-

loger, sociologer, antropologer og statistikere i en årrække har forsøgt at opbygge en fælles teoretisk ramme. Denne særlige afdeling fungerer side om side med afdelingerne for antropologi og psykologi, og den tildeler sine egne akademiske grader i disse discipliner foruden i sociologi.

Fra USA kan også nævnes centrerne for studier af amerikansk kultur, som henter deres forskere fra de forskellige samfundsvidenskaber som fra institutter for historie og for engelsk litteratur. Også disse centrer tildeler deres egne akademiske grader.

Den mest almindelige type af samarbejdsinstitutioner er særlige tværvidenskabelige forskningsinstitutter, som er »hæftet på« den almindelige universitetsstruktur. Der er dels selvstændige institutter for forskning inden for specielle problemområder, jfr. foran, dels institutter med et mere generelt sigte. De ældste eksempler af den sidstnævnte type er The Institute of Human Relations ved Yale University og The Institute for Research in Social Science ved University of North Carolina, begge oprettet før den anden verdenskrig. Et lidt nyere eksempel er det store Institute for Social Research ved University of Michigan. Medarbejderne ved disse institutter kommer fra sociologi, psykologi, økonomi og antropologi.

En anden samarbejdsform er den, som Paul F. Lazarsfeld har kaldt »the local social research council«[9]). Et eksempel herpå er The Human Relations Council ved Princeton universitetet, som samler de forskellige fakulteters medlemmer indenfor statskundskab, historie, økonomi, sociologi, antropologi og socialpsykologi. Rådets opgave er at planlægge seminarer og større tværvidenskabelige forskningsopgaver.

Tværvidenskabelige fakultetsseminarer arrangeres på mange amerikanske universiteter. I seminarerne deltager foruden professorer som regel ældre studenter og yngre kandidater.

Samarbejdet mellem samfundsvidenskaberne på universitetsniveauet er langt svagere udviklet i Europa end i USA. I mange tilfælde er samfundsvidenskaberne i Europa af historiske grunde delt mellem det rets- og statsvidenskabelige og det humanistiske fakultet, og dette fremmer sjældent forbindelserne.

Ved Københavns universitet er samfundsvidenskaberne endda fordelt på tre fakulteter. Økonomi, jura, statistik og sociologi i det rets- og statsvidenskabelige fakultet. Psykologi og kultursociologi samt en række historiske områder med samfundsvidenskabeligt præg (økonomisk historie, samtidshistorie, religionshistorie) er under det filosofiske fakultet, hvortil man nu også synes at ville henlægge skoleembedseksamen i samfundsfag skønt lærerkræfterne i væsentlig grad vil være uddannet under det rets- og stats-

[9]) Paul F. Lazarsfeld, *Observations on Organized Social Research in the United States,* I. S. S. C. Information, December 1961, s. 17.

videnskabelige fakultet. Endelig ligger etnografi og erhvervsgeografi i det matematisk-naturvidenskabelige fakultet.

En samling af flere af samfundsvidenskaberne i ét fakultet vil dog næppe i sig selv have væsentlig betydning for det videnskabelige samarbejde; hertil kræves en helt ny indstilling med hensyn til samarbejdsbehovet. En sådan samling vil heller ikke i sig selv give en bredere basis for undervisningen af studenterne. Forudsætningen herfor må være, at der etableres en større grad af valgfrihed for studenterne mellem de samfundsvidenskabelige fag.

LA MAISON DES SCIENCES DE L'HOMME I PARIS

I Paris har man i de seneste år besluttet at oprette La Maison des Sciences de L'Homme, som et forsøg på at overskride skellene mellem disciplinerne ved at oprette en fælles ramme uden for universiteterne for et stort antal samfundsvidenskabelige forskningscentrer.

Planerne for La Maison blev formuleret på foranledning af det øverste forskningsråd, Le Conseil Supérieur de la Recherche Scientifique. En gruppe førende repræsentanter for universiteter og institutter udarbejdede projektets detailler.

La Maison des Sciences de l'Homme skal lokalemæssigt samle et antal parisiske forskningscentrer, som dog bevarer deres uafhængighed, for så vidt angår den videnskabelige ledelse, publikationer, finansielle kilder og personaletilgang. Det er tanken at anbringe centrer for følgende discipliner i La Maison: Sociologi, geografi, historie, psykologi, økonomi, udenrigspolitik, antropologi, samfundsmatematik og by- og landsplanstudier.

Til deres disposition vil forskerne få fælles service, især fra et håndbogsbibliotek, en dokumentationscentral og en statistisk-teknisk afdeling. Dokumentationstjenesten vil også være tilgængelig for forskere uden for La Maison. Dens opgave er at huse og registrere de eksisterende »human relations area files« og andre materialer, indsamlet af forskningsinstitutter.

Man håber, at den daglige kontakt mellem specialister under samme tag og de fælles serviceafdelinger vil skabe et gunstigt klima for tværvidenskabelig forskning. Der er allerede planer for et sådant samarbejde, som til dels vil blive understøttet ved fælles midler. Endvidere vil der blive organiseret fælles drøftelser om metodologiske spørgsmål, bl. a. om brugen af matematiske metoder inden for samfundsvidenskaberne. La Maison vil også organisere møder af internationale specialister til drøftelse af emner, som interesserer flere discipliner.

THE CENTER FOR ADVANCED STUDIES IN THE BEHAVIORAL SCIENCES AT PALO ALTO, CALIFORNIA

Denne institution, oprettet 1954 af Ford Foundation, er et eksempel på et initiativ til at bringe forskere inden for adfærdsvidenskaberne fra forskellige discipliner i snæver kontakt gennem en længere periode. Formålet angives af direktøren, Ralph W. Tyler, således:

»The behavioral sciences have come to a state of development calling for more – and more effective – communication between specialists. The center is designed to provide a working atmosphere where this communication can take place. It is an opportunity for a selected number of university faculty members concerned with the study of human behavior to come together in one place in order to help one another to gain new skills and insights, and to work upon common problems in addition to their individual specialities«.

Der indbydes årligt ca. 40 videnskabsmænd fra USA og 10 fra andre lande til centret, hvor de sædvanligvis opholder sig i 10 måneder. Af centrets medlemmer anvender nogle det meste af tiden til eget arbejde, mens andre i større omfang herudover deltager i diskussioner, arbejdsgrupper og lignende.

Det er indtrykket, at centret har vist sig meget værdifuldt ikke blot ved at give samfundsforskere frihed til at fordybe sig i deres studier uden at være hemmet af undervisning og administration, men også som et betydningsfuldt middel til tværvidenskabelig kommunikation.

NORDISK SOMMERUNIVERSITET

Det nordiske sommeruniversitet blev oprettet 1951 som en fri sammenslutning af lærere og studerende ved Nordens højere læreanstalter. Sommeruniversitetet virker for samarbejde mellem de forskellige videnskaber og for dybere forståelse af fagstudiernes metodiske og teoretiske problemer. Endvidere vil sommeruniversitetet fremme den bedre forståelse af forholdene mellem det videnskabelige arbejde og andre sider af kultur- og samfundslivet.

Et hovedemne og flere specielle emneområder vælges til hvert års møde, som efter tur finder sted i Danmark, Finland, Norge og Sverige. Møderne varer to uger. Deltagerantallet er begrænset til ca. 250. Sommeruniversitetet dækker alle fag, men samfundsvidenskaberne har været ret aktive.

Forud for det årlige møde virker et antal studiegrupper i hver universitetsby med deltagelse af professorer, institutmedarbejdere, studenter og andre fra forskellige fag. Nogle af studiegrupperne arbejder mere end et år.

Kun de, som har taget aktiv del i de forberedende gruppearbejder, får adgang til sommersessionen. Ved mødet holdes et begrænset antal forelæsninger, men hovedvægten ligger på arbejdet i de tværvidenskabelige grupper, hvor deltagerne fra de forskellige lande bl. a. præsenterer resultaterne fra deres drøftelser gennem det forløbne år. De større redegørelser ved sommermøderne bliver offentliggjort.

Det nordiske sommeruniversitet har uden tvivl bragt videnskabsmænd fra alle de nordiske lande tættere sammen og har haft en tydelig indflydelse på forståelsen og samarbejdet mellem fagene.

TVÆRVIDENSKABELIGE INSTITUTTER

Som nævnt i indledningen har samarbejdet mellem disciplinerne især fundet sted i forbindelse med »problemer« og »metoder«.

Dette har ikke blot bragt enkelte forskere sammen, men har, som tidligere omtalt, også givet stødet til oprettelse af en række tværvidenskabelige forskningsinstitutter, enten uden for universiteterne eller under dem, men uafhængige af de faglige særafdelinger. Her skal blot nævnes nogle få af de felter på hvilke institutter af denne type findes i mange lande.

Et eksempel er *demografien,* hvor der finder forskning sted ikke blot i de offentlige statistiske departementer og ved universiteternes demografiske og statistiske institutter, men også ved uafhængige institutioner, som ofte har en tværvidenskabelig medarbejderkreds[10]). Fremtrædende blandt disse institutioner er det franske Institut National d'Études Démographiques, som er et selvstændigt statsinstitut med medarbejdere fra fagene statistik, matematik, biologi, medicin, økonomi, socialpsykologi og geografi. En række franske universiteter har demografiske institutter i snævert samarbejde med det centrale institut.

Et andet område, hvor antallet af tværvidenskabelige institutter har været stærkt stigende verden over i de senere år, er studierne af den økonomiske og sociale udvikling med særligt henblik på *forskning om udviklingslandene*. Sådanne institutter er blevet oprettet af stater, af halvofficielle organer, af universiteter, af private, ja selv på ren kommerciel basis.

Eksempler på institutter, der koncentrerer sig om særlige forskningsmetoder, er *»sample-survey«* og *»opinion-research«* institutterne, som foretager interviews med udsnit af befolkningen[11]). Sådanne institutter er blevet oprettet i stort antal efter 1945. En hovedårsag hertil er, at den

[10]) En oversigt over institutter, der arbejder med demografisk forskning er givet i *International Repertory of Institutions Conducting Population Studies,* UNESCO Reports and Papers in the Social Sciences, no. 11, 1959.

[11]) En oversigt findes i *International Directory of Sample Survey Centres (outside the USA)*, UNESCO Reports and Papers in the Social Sciences, no. 17, 1962.

anvendte teknik kræver en ret stor administration og specialsagkundskab, som bedst kan sikres gennem en permanent organisation. Større institutter, knyttet til universiteter, er The Institute of Social Research ved University of Michigan, The National Opinion Research Center, University of Chicago og Institut Universitaire d'Information Sociale et Economique i Bruxelles. Det mest prominente eksempel på en statslig »survey-research« institution er Government Social Survey i Storbritannien. Et andet eksempel er det statslige opinionsundersøgelsesinstitut i Japan. På opinions- og markedsundersøgelsernes område er der i øvrigt et meget stort antal kommercielle foretagender, hvoraf det kendteste er det amerikanske Gallupinstitut med filialer i mange lande.

Et tværvidenskabeligt institut, som er såvel »problem- som metode«-rettet, er det danske socialforskningsinstitut, som har til opgave at foretage undersøgelser af sociale forhold med særlig vægt på socialpolitiske problemstillinger. Instituttet foretager en del interviewundersøgelser og har en særlig teknisk afdeling med henblik på sampling, interviewing og databehandling. I instituttets forskningsråd er der repræsentanter for følgende discipliner: Socialpolitik, nationaløkonomi, sociologi, psykiatri, psykologi, socialmedicin og pædagogik, samt en række repræsentanter for den offentlige administration. Medarbejderne kommer fra følgende discipliner: Nationaløkonomi, statistik, psykologi, sociologi, medicin, jura og historie. Forskere fra flere discipliner samarbejder alt efter opgavens karakter, enten i hele undersøgelsesforløbet eller i bestemte faser af dette.

TVÆRVIDENSKABELIGE KOMITEER OG STUDIEGRUPPER

En betydelig del af meningsudbyttet og samarbejdet mellem de forskellige discipliner finder sted gennem permanente eller tidsbegrænsede grupper, som hverken er direkte knyttet til universiteter eller institutter. The Social Science Research Council i USA arbejder, som nævnt, gennem et stort antal komiteer og indbyder ofte til tværvidenskabelige konferencer. Det er rådets erfaring, at der ikke bør samles repræsentanter for alt for mange discipliner, når formålet er at fremme et konkret forskningsarbejde.

Det bør imidlertid understreges, at en væsentlig del af samarbejdet mellem disciplinerne sker i langt mindre formelle personkredse, som finder sammen på privat basis enten af videnskabelig nysgerrighed eller for at forberede særlige opgaver.

III. *Samarbejdet inden for tværvidenskabelige institutter*

For at få eksempler på, hvordan man har grebet samarbejdsproblemerne an i tværvidenskabelige institutter, indgik nogle spørgsmål herom i

en undersøgelse af forskellige samfundsforskningsinstitutters forvaltningsopbygning og arbejdsmetoder, som forfatteren har foretaget for UNESCO.

De følgende bemærkninger bygger på oplysninger fra denne undersøgelse, på egne erfaringer og på en omfattende analyse af disse spørgsmål i Margaret Barron Luzski's bog: Interdisciplinary Team Research[12]).

Kvalifikationerne for tværvidenskabelig forskning kan findes hos personer med en enkelt faglig baggrund, fx. statistik eller med kendskab til flere discipliner, fx. økonomi og psykologi. Men tværvidenskabelige institutter vil dog som regel råde over en medarbejderstab, der kommer fra forskellige discipliner. Samarbejdsformen inden for institutterne varierer fra tilfælde, hvor de fleste forskere arbejder helt individuelt og kun har en uformel kommunikation med kolleger fra andre discipliner, til institutter, hvor organiseret gruppearbejde (teamwork) er det almindelige. Den sædvanlige fremgangsmåde i institutter med organiseret gruppearbejde er, at den almindelige planlægning af et projekt, herunder problemernes formulering og den teoretiske opbygning, valget af undersøgelsesteknikken og udkast til spørgeskema el. lign. drøftes i den tværvidenskabelige gruppe. Selve undersøgelsen kan derefter, hvor dette er hensigtsmæssigt, udføres af flere i direkte samarbejde eller deles op i områder, som varetages af de enkelte særligt kyndige forskere.

I nogle tilfælde rapporterer de enkelte medarbejdere for deres resultater på hvert sit felt, i andre skriver en enkelt person hele rapporten, men i almindelighed drøftes planerne for rapporterne i hele gruppen, og udkast til rapporterne cirkulerer mellem gruppens medlemmer, så at de kan få lejlighed til at give deres kommentarer.

I almindelighed anses tilrettelægning af et tværvidenskabelige samarbejde for noget særdeles vanskeligt. Videnskabsmænd har ord for let at blive uenige. Hvis folk med forskellig videnskabelig baggrund og afvigende arbejdsvaner samles i en gruppe, antages det, at uoverensstemmelsernes tal vil stige. Min egen erfaring og oplysningerne fra UNESCO-undersøgelsen tyder imidlertid ikke på, at der er særlige gnidninger på tværvidenskabelige institutter. Dette skyldes muligvis, at sådanne institutter tiltrækker personer, som netop er indstillet på tværvidenskabeligt samarbejde. Institutternes ledere har sikkert også tænkt herpå, når de udvælger deres medarbejdere.

»The characteristics most emphatically desired in interdisciplinary work are personal and professional security, emotional maturity, flexibility, humility, and open-mindedness. One must have honest respect for people in other professions and disciplines, a high degree of tolerance for the

[12]) Margaret Barron Luzski, *Interdisciplinary Team Research*, New York, 1958.

concepts and theories of other disciplines, healthy curiosity, desire to learn, and recognition of the limitations of one's own discipline«[13]).

»It is wasteful to take a highly creative person who works best alone and try to integrate him into a team. On the other hand, one must not underestimate the importance for these creative individuals of having a few people with whom they can talk and interstimulate. It is unlikely that a person can be highly creative without the opportunity to discuss with one or more like-minded persons his real scientific preoccupations«[14]).

De fleste problemer ved at skabe et godt kammeratskab i en sådan gruppe er de samme som i andre arbejdsgrupper. Der er dog et punkt, der må lægges særlig vægt på over for en tværvidenskabelig gruppe: Det er vigtigt at undgå forskelligheder i status mellem de videnskabelige discipliner. Alle de samarbejdende discipliner bør stå lige ved tilrettelæggelsen af forskningsarbejdet.

Af stor vigtighed er også regelmæssig kommunikation mellem ledelsen og medarbejderne og mellem disse indbyrdes. Mange institutter afholder medarbejdermøder til drøftelse af forskningsplaner, teoretiske og metodologiske spørgsmål. Grundig orientering om det igangværende arbejde er også ønskelig. Medarbejdermøder er også nyttige til afklaring af usikkerhed og konflikter i gruppen.

Den lokalemæssige placering af medarbejderne er af væsentlig betydning i et tværvidenskabeligt institut. Hvor det er muligt, bør alle insituttets forskere anbringes under samme tag. For at undgå faglige gruppedannelser må medarbejdere ikke placeres efter discipliner; i almindelighed er det bedst, at medarbejdere, som arbejder på de samme projekter, sidder i nærheden af hinanden.

IV. *Uddannelse til tværvidenskabelig forskning*

De, der deltager i tværvidenskabelig forskning, spørger ofte om, hvorledes de kan orientere sig i de discipliner, de arbejder sammen med. Specialiseringen på universiteterne har i reglen medført, at økonomerne ikke har fået nogen dyberegående indførelse i sociologiens og psykologiens teori og metoder, og ejheller har psykologerne sædvanligvis fået nogen indsigt i økonomi eller sociologi. Universitetet har produceret en specialist, og nu kommer det noget forsinkede spørgsmål om at udvide perspektivet.

Kun få samfundsvidenskabelige studerende har tilstrækkelig motivation til fuldt ud at tilegne sig flere discipliner end hvad der hører til hans valgte fagområde. Det mest realistiske mål er derfor antagelig, at man bibringer

[13]) Luzski, anf. værk, s. 204.
[14]) Luzski, anf. værk, s. 206.

de studerende tilstrækkelig indsigt i et par andre samfundsvidenskaber, så at de i hvert fald kan tage del i et forstående samarbejde med personer af anden uddannelse.

Spørgsmålet er så, på hvilket tidspunkt orienteringen i de andre discipliner bør finde sted. Personligt mener jeg, at man på et tidligt tidspunkt i studiet bør give alle studerende inden for samfundsvidenskaberne en indføring i samfundsvidenskabernes idehistorie og erkendelsesteori, deres væsentligste metoder samt deres hovedteorier, med vægten på de fælles udviklingstendenser. En opøvelse i statistiske metoder og disses anvendelse, som i dag kun opnås af økonomer og sociologer, bør være obligatorisk også inden for de andre samfundsvidenskabelige studier.

Grundlæggende viden af den omhandlede art bør iøvrigt blive en central del af den nye universitetsuddannelse af gymnasielærere i samfundsfag. Deres uddannelse vil let komme til at bestå i indpumpning af hurtigt forældede data fra de forskellige discipliner, som de ikke kan få nogen samling på, og som de derfor ikke kan videregive til gymnasiasterne på en pædagogisk og videnskabelig tilfredsstillende måde.

Under specialstudierne i økonomi, sociologi, psykologi, statskundskab, etnografi o. s. v. skulle der fortsat gives studenterne vide muligheder for kontakt med andre discipliner gennem tværvidenskabelige seminarer og forelæsninger.

Så længe de fleste samfundsvidenskabsmænd har utilstrækkelige kundskaber på andre felter end deres eget, må den tværvidenskabelige træning imidlertid gives på kandidat-trinet. De fleste videnskabsmænd har ikke lyst til atter at sætte sig på skolebænken, og der må bruges overtalelse for at nedbryde modviljen herimod. Arbejdet i en tværvidenskabelig gruppe giver dog lyst til at kigge ind på naboens område, især hvis universiteter og institutter opmuntrer deres medarbejdere dertil.

Den bedste indgang til søsterfagene er regelmæssige seminarer om teoretiske og tekniske problemer, illustreret med de spørgsmål, det daglige forskningsarbejde rejser. Fællesseminarer med deltagere fra flere institutter giver også gode orienteringsmuligheder, ligesom de enkelte institutter kan invitere videre kredse til at deltage i deres seminarer.

I september 1961 arrangerede International Social Science Council i Paris en tværvidenskabelig rundbordssamtale om organisation af samarbejde mellem samfundsvidenskaberne. Tankerne i nærværende artikel blev fremlagt som optaktsdokument for mødet.

Deltagerne var enige om, at den mest påtrængende opgave var at opbygge en tværvidenskabelig tradition gennem universitetsundervisningen.

Man efterlyste nye veje til at nå dette mål gennem ændringer af universiteternes opbygning og undervisning.

Der var også almindelig enighed om det vigtige og frugtbare ved at skabe flere personlige kontakter mellem forskere inden for de forskellige discipliner. Nogle mente, at netop gennem uformelle kontakter ville videnskabsmænd opdage de fælles interessefelter, og at slaget var vundet, når de blev »varme på« det samme problem. Andre var mindre optimistiske med hensyn til de uformelle kontakters værdi og mente, at det var nødvendigt, at man først enedes om et antal brændende tværvidenskabelige problemer og så organiserede forskning omkring dem.

Atter andre mente, at løsningen måtte søges på et mere jævnt plan, som de kaldte »køkken«-metoden. Efter deres mening var det bedste tværvidenskabelige bindemiddel at give forskere fra forskellige discipliner adgang til fælles tjenesteydelser såsom dokumentation og andre praktiske hjælpemidler. Disse tanker blev vel godtaget af alle, men tilhængerne af den mere aktive holdning understregede, at det fælles »køkken« ikke er tilstrækkeligt til at fremme fælles forskningsarbejde. Fælles »madlavning«, d. v. s. samarbejde om konkrete forskningsopgaver, er den mest effektive vej til at nærme samfundsvidenskaberne til hinanden.